

О.Л. Вознесенська,
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України,
член Ради правління ГС «Національна психологічна асоціація»,
президент ВГО «Арт-терапевтична асоціація»
Київ, Україна

ВПЛИВ МЕДІАТВОРЧОСТІ НА ПСИХІЧНИЙ ДИСКОМФОРТ ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Розвиток інформаційно-комунікативних технологій і зумовлює суспільні перетворення, і є причиною виникнення багатьох негативних явищ, і є джерелом нових шляхів вирішення психічних проблем, пов'язаних з медіа. Пандемія COVID-19 і запроваджені карантинні обмеження призвели не лише до економічної кризи, а й погіршили загальний емоційний фон в суспільстві. Освіта була вимушена перейти до масового застосування дистанційних форм. Нові умови життя вимагають і нових копінг-стратегій подолання страхів, тривожності, пов'язаних з вірусом.

Наші пошукові дослідження виявили тенденцію до зв'язку між мотивацією до медіаторчості, а саме зверненням до цієї діяльності у період серйозних емоційних потрясінь (коли дуже погано) та самопочуттям студентів під час вимушеної ізоляції. Тобто молодь несвідомо звертається до медіаторчості в кризові періоди (Вознесенська, 2020). Порівняно з 2018 роком під час пандемії 2020 року рівень медіаторчості старшокласників підвищився: зросла активність розповсюдження власного контенту та рівень мотивації медіаторчості, що дозволило припустити зростання потреби в медіаторчості як засобу подолання наслідків емоційних потрясінь (Вознесенська, 2021).

Метою цієї публікації є часткова презентація результатів Всеукраїнського масового опитування, що стосуються впливу медіаторчості на психічний дискомфорт підлітків під час пандемії covid-19.

Всеукраїнське масове опитування проводилось у межах діагностично-розвивального проекту «Медіакультура в умовах пандемії» відповідно до про-

грами всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти, затвердженої наказом МОН України № 1199 від 18.08.2017 р. та її доповненням планом заходів з протидії пандемії, затвердженому Президією НАПН України. Опитування проводилось дистанційно у листопаді-грудні 2020 р. на базі 75 шкіл з переважною більшістю областей, які репрезентують всі макрорегіони. Було охоплено понад 3 тис. учнів 7-10 класів. Результати статистичного аналізу опитування враховують відповіді близько 1380 респондентів. Математична обробка проводилася за допомогою програми SPSS. Нормальність розподілу визначалася за допомогою критерію Колмогорова-Смірнова.

Одним із поставлених завдань було визначення зв'язку між рівнем медіаторності та показником психічного дискомфорту, обумовленим пандемією covid-19.

«Показник психічного дискомфорту ковід» складається з чотирьох питань та визначає, якою мірою людина піддається страху заразитися і відчуває дискомфорт на психічному та фізичному рівнях, застосовувався нами в 2020 році (Вознесенська, 2020). Ми розглядали ці питання як єдину шкалу (внутрішня узгодженість із застосуванням коефіцієнту Альфа-Кронбаха – 0,73) (див. Табл. 1).

Таблиця 1.

Показники психічного дискомфорту ковід (min=1, max=5)

	У цілому
Як Ви думаєте, яка ймовірність того, що Ви можете заразитися коронавірусом?	3.31
У зв'язку з пандемією COVID-19 наскільки Ви відчуваєте фізичний дискомфорт (болі, погане фізичне самопочуття, хворобливість)?	2.63
Якою мірою Ви відчуваєте психологічний дискомфорт (побоювання, тривога, страх, паніка)?	2.75
Якою мірою Ви відчуваєте загрозу заразитися через розвиток епідемії?	3.00
Показник психічного дискомфорту ковід (min=4, max=20)	11.64

Дослідження показало, що респонденти мають середній рівень психічного дискомфорту (майже 12 балів, $\min=4$, $\max=20$), пов'язаного з пандемією ковід. Якщо розглянути окремі індикатори цього показника, то виявляється, що підлітки вважають вищою за середню ймовірність заразитися коронавірусом. Але це майже не викликає побоювання, тривоги, страху, паніки, малою мірою викликає фізичний дискомфорт (болі, погане фізичне самопочуття, хворобливість). Суттєвих відмінностей у відповідях ані за статтю, за віком, ані за географією проживання в цілому не спостерігається.

Методика *«Рівень медіаторчості»* складалася з трьох субшкал-індикаторів: *«Рівень активності зі створення власного контенту»* (питання містили прояви різних видів медіаторчості в респондентів за 4 модальностями, які розглядалися як рівноцінні – літературна, образотворча, відео, музика); *«Рівень активності з розповсюдження власного медіа-контенту»* (субшкала містить два питання, пов'язані з розповсюдженням створеного власноруч медіа-контенту та потребою у зворотньому зв'язку щодо нього); *«Рівень мотивації медіаторчості»* (шкала містить 5 питань стосовно різних мотивацій медіаторчості – самореалізація, слава, емоційна саморегуляція, матеріальний добробут, емоційна підтримка). Внутрішня узгодженість субшкал перевірялася із застосуванням коефіцієнту Альфа-Кронбаха (від 0,65 до 0,76) (див. Табл. 2).

Таблиця 2.

Показники методики *«Рівень медіаторчості»*

	У цілому
Рівень активності зі створення власного контенту ($\min=0$, $\max=16$)	7.71
Рівень активності з розповсюдження власного медіа-контенту ($\min=0$, $\max=8$)	4.19
Рівень мотивації медіаторчості ($\min=0$, $\max=20$)	10.03
Рівень медіаторчості ($\min=0$, $\max=44$)	21.93

Респонденти виявили рівень медіаторчості майже середній (22, max=44). Суттєвих відмінностей у відповідях ані за статтю, за віком, ані за географією проживання в цілому не спостерігається.

Якщо розглянути відповіді за окремими субшкалами, то маємо відмітити, що дівчата проявляють свою медіаторчість більше за хлопців, молодші підлітки оцінюють активність зі створення власного контенту вище за старших підлітків. Майже половина респондентів віддають перевагу роботі із зображеннями: фотографіями, колажами, найменш підлітків цікавить «сторітеллінг» – написання історій, віршій, сценаріїв (третина опитаних). Молодші підлітки більш активні у медіаторчості, а дівчата частіше працюють з зображеннями ніж хлопці. А щодо географічних показників – учні Сходу країни найменш активні у створенні власного контенту порівняно з іншими регіонами. В підлітків Півдня і Центру найбільша потреба у розповсюдженні власноруч створеного контенту та мотивація до медіаторчості.

Для визначення кореляційних зв'язків застосовувався коефіцієнт кореляції Пірсона (див. Табл. 3), і було виявлено слабкі кореляції на високому рівні значущості. Як видно з Таблиці 3, психічний дискомфорт вище в тих, хто більше занурений у медіапростір, навіть якщо це пов'язано з власною медіаторчістю.

Таблиця 3.

Коефіцієнти кореляції між показником психічного дискомфорту та рівнями медіаторчості (та її складовими), медіакритичності, медіагігієни, медіазануреності (в дужках наведено значення N)

	Показник психічного дискомфорту
Рівень медіаторчості	,175** (N=1381)
Рівень активності зі створення власного контенту	,171** (N=1402)
Рівень активності з розповсюдження власного контенту	,125** (N=1407)
Рівень мотивації медіаторчості	,154** (N=1388)
Рівень медіакритичності	,112** (N=1374)
Рівень медіагігієни	,181** (N=1390)
Рівень медіазануреності	,233** (N=1388)

Для розуміння відмінностей в проявах медіаторності у респондентів з високим та низьким рівнями психічного дискомфорту, ми виділили у вибірці дві групи за показником «Рівень психічного дискомфорту». Першу групу склали ті респонденти, хто має низький рівень психічного дискомфорту (нижній квантиль, 25%, які показали найнижчі показники за шкалою «Рівень психічного дискомфорту»), другу групу – ті, хто має високий рівень психічного дискомфорту (верхній квантиль 25% , найвищі показники за шкалою «Рівень психічного дискомфорту»).

Порівняння показників шкал та питань в двох групах довело значущі відмінності між двома групами (застосовні математичні процедури обчислення непараметричного критерію Мана-Уїтні для порівняння двох незалежних вибірок та медіанний тест) (див. Табл. 4). Як бачимо з Таблиці 4, респонденти, що мають високий рівень психічного дискомфорту, більш активні у медіаторності.

Таблиця 4.

**Порівняння середніх значень показників рівнів медіаторності
(та її складових) у респондентів
з високим та низьким рівнем психічного дискомфорту**

Grouped Median	Рі- вень меді- атво- рчос- ті	Рівень активно- сті зі ство- рення власного контенту	Рівень активно- сті з роз- повсю- дження власного контенту	Рівень моти- вації медіа- творчо- сті
I група, низький рівень психічно- го дискомфорту N=352	20,02	1,71	1,95	1,86
II група, високий рівень психічно- го дискомфорту N=307	24,62	2,2	2,3	2,25
Показники по загальній вибірці N=1390	22,28	1,95	2,12	2,05

Вірно і зворотне твердження: ті, у кого високий рівень медіаторної активності, мають більше страхів, пов'язаних з ковідом та в них вище рівень психічного дискомфорту. Це було підтверджено, коли ми виділили у вибірці дві групи за показниками методики «Рівень медіаторності». Першу групу складають

ті, хто показує високий рівень медіаторності (нижній квантиль, 25%, які показали найнижчі показники за методикою «Рівень медіаторності»), другу групу – ті, хто має низький рівень медіаторності (верхній квантиль 25% , хто має найвищі показники за діагностичною методикою «Рівень медіаторності»). Показники психічного дискомфорту в цих двох групах, як видно з Таблиці 5, мають значущі відмінності (застосовні математичні процедури обрахунку непараметричного критерію Мана-Уїтні для порівняння двох незалежних вибірок та медіанний тест).

Таблиця 5

Порівняння середніх значень показників рівня психічного дискомфорту у респондентів з високим та низьким рівнем медіаторності

	Показник психічного дискомфорту	У зв'язку з пандемією COVID-19 наскільки Ви відчуваєте фізичний дискомфорт	Якою мірою Ви відчуваєте психологічний дискомфорт	Якою мірою Ви відчуваєте загрозу заразитися через розвиток епідемії
I група, низький рівень медіаторності, N=402	10,09	2,26	2,36	2,71
II група, високий рівень медіаторності, N=343	12,13	2,70	2,92	3,13
Показники по загальній вибірці, N=1381	11,74	2,62	2,78	3,01

До Таблиці 5 не внесено питання, що є складовою показника психічного дискомфорту «Як Ви думаєте, яка ймовірність того, що Ви можете заразитися коронавірусом?», адже відповіді респондентів з різним рівнем медіаторності на це питання не мають значущих відмінностей. Але ми можемо бачити, що респонденти з високим рівнем медіаторності відчувають значно більший фізичний та психічний дискомфорт та загрозу заразитися через розвиток епідемії.

Висновки. Отже, згідно даних Всеукраїнського масового опитування, проведеного у межах діагностично-розвивального проекту «Медіакультура в умовах пандемії» відповідно до програми всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти, існує зв'язок між рівнем медіаторності (найбільшою мірою

її складовими «Рівень активності зі створення власного контенту» та «Рівень мотивації медіаторчості») та показником психічного дискомфорту під час пандемії ковід, який визначається в т. ч. страхом заразитися. Цей зв'язок слабкий, але на високому рівні значущості. Респонденти, що мають високий рівень психічного дискомфорту, більш активні у медіаторчості. Також результати свідчать, що ті, у кого високий рівень медіаторчої активності, мають більше страхів, пов'язаних з ковідом та в них вище рівень психічного дискомфорту.

І залишається питання: або ті, хто відчуває психічний дискомфорт занурюються до медіаторчості задля подолання тривоги, або ж саме творча взаємодія з медіа призводить до підвищення рівня психічного дискомфорту? Що є причиною, а що наслідком? Отримання відповіді на це питання є перспективою подальшого аналізу результатів опитування.

Список літератури:

Вознесенська О.Л. (2021). Медіаторчість підлітків під час карантину: зміни в медіа-практиках. В Л.А. Найдьонова (Ред.) *Медіаторчість в сучасних реаліях: протистояння медіатравмі. Випуск четвертий*. Матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (з міжнародною участю) (м. Київ, 25 червня 2021 р.). Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. [укл. Н.Л. Дятел]. Взято з: <http://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/Voznesenska-MEDIATVORCHIST-PIDLITKIV-PID-CHAS-KARANTYNU.pdf> (дата звернення 27.10.2021).

Вознесенська, О. Л. (2020). Соціальний оптимізм в умовах карантину. В *Досвід переживання пандемії covid-19: дистанційні психологічні дослідження, дистанційна психологічна підтримка*: матеріали онлайн-семінарів 23 квітня 2020 року «Досвід карантину: дистанційна психологічна допомога і підтримка» та 15 травня 2020 року «Дистанційні психологічні дослідження в умовах пандемії covid-19 і карантину». За наук. ред. М.М. Слюсаревського, Л.А. Найдьонової, О.Л. Вознесенської. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 93-97. Взято з <http://doi.org/10.33120/QERPASProceeding-2020> (дата звернення 27.10.2021).